

Krauhulcsán Zsolt:

„A mi figyelmeztetésünk egy kicsit radikális volt...”

A berni magyar követség elleni támadás, 1958. augusztus 16.

Napra pontosan két hónappal Nagy Imre és mártírtársai kivégzése után a Magyar Népköztársaság berni követsége ellen két magyar emigráns fegyveres támadást hajtott végre.

Az indíték homályos, bár helyi lapértésülések szerint, Nagy Sándor és Papp Endre a svájci magyar kommunista ügynökök aktáit akarta megszerezni.¹ Ugyanakkor az alább közölt források egyikéből (6. dokumentum) kiderül, hogy a támadók a megtorlások elleni tiltakozó, figyelemfelkeltő, demonstratív akciónak szánták fellépésüket. Céljukat tulajdonképpen elérték, mert heteken keresztül a külföldi sajtó napirenden tartotta a támadás – és ezáltal a levett forradalom – ügyét, hiszen nemcsak a nemzetközi politika, a diplomácia, de a helyi képes újságok is több alkalommal foglalkoztak a témával.² Nagy Sándort 1956 júniusában fegyverrejtegetés, a népi demokratikus államrend elleni izgatás, valamint szolgálati titoksértés (Magyarországon tűzoltó volt) büntette miatt jogerősen egy évre ítélték. A forradalom ideje alatt azonban a Corvin-közben már fegyveresen vett részt a harcokban. A két támadó a forradalom leverése után hagyta el Magyarországot és Svájcban telepedtek le, csakúgy, mint az a 10-12 ezer '56-os magyar menekült, akik szintén Svájcban kerestek új hazát maguknak.³

Nagy és Papp 1958. augusztus 16-án – hazatérési ügyük intézésének ürügyével – becsengetett a Magyar Népköztársaság berni követségének épületébe, ahol fegyverüket előrántva megadásra szólította fel a követség dolgozóit, illetve az épületben tartózkodó magyar menekülteket. A követség alkalmazottai azonban tűzharcba keveredtek a „betolakodókkal”, ami az egyik támadó – később halálát okozó – sérülésével, valamint a svájci rendőrség beavatkozásával fejeződött be. A délelőtt fél 10 és fél 12 között lezajlott tűzpárbaj – a jegyzőkönyvek tanúsága szerint – egy vadnyugati westernfilmhez hasonlított, ahol a szereplők nagy gyakorlattal és halált megvető bátorsággal lőtték egymást. Mintegy 70 golyónyomot számoltak meg később. A dokumentumokból kiderül, hogy a svájci rendőrség – Marjai követ többszöri kérése ellenére – nem avatkozott be a konfliktusba, s csak az egyik támadónak, az egyik követségi alkalmazott általi, lelövése után volt hajlandó a követség épületébe bemenni. Az életben maradt támadót a svájci rendőrségség tartóztatta le és később sem adták át a magyar szerveknek.

Magyarországnak – illetve a szovjetek által kreált új magyar vezetésnek – a forradalom leverését követő években gyakorlatilag nem volt nemzetközi játéktere. A hatalom megragadására és megtartására készülődő Kádár-csoportot a nyugati államok nem fogadták el, nemcsak közjogi, de erkölcsi pozíciójuk, legitimitásuk, valamint bel- és külpolitikai mozgásterük is a nullával volt egyenlő. Nagy Imre és társai kivégzéséig a Kádár-kormány magyarországi politikájának minden lépése alárendelődött a „testvérpártokban”, elsősorban az SZKP vezetésében megfogalmazódott igényeknek. Magyarország külső kapcsolatrendszere gyakorlatilag a Varsói Szerződés tagországaira korlátozódott, s az izoláció csak nagyon lassan oldódott. Először úgynevezett „jószolgálati küldöttség” keretében az el nem kötelezettek mozgalmának vezetőivel (Nehru és Nasszer elnökök) való külügyminiszter-helyettesi szintű kapcsolatfelvétel kölcsönzött bizonyos legitimitást a magyar külpolitikának, hiszen az ENSZ-ben 1957-től 1963-ig folyamatosan napirenden volt a „magyar kérdés”, s a magyar delegáció mandátumának függőben tartása gyakorlatilag a Kádár-rendszer el nem ismerésével volt egyenlő.⁴ Ebben a helyzetben egy ilyen „incidens” több volt, mint egy szerencsétlen eset, hiszen a magyar kormánynak, illetve pártvezetésnek – miközben diplomáciai elszigeteltségéből akart kitörni – elfogadható magyarázattal kellett volna szolgálnia a külvilág felé, hogy miért is és hogyan történhetett ez meg. A magyarországi vezetés részéről azonban a reakció belföldön az elhallgatás, külföldön, pedig a nyugati emigráns, fasiszta szervezetek felbujtó tevékenységére való „ujjal mutogatás” volt. Svájc majd csak 1964-ben emeli nagykövetségi szintre diplomáciai kapcsolatát Magyarországgal.

Figyelemreméltó adalékot szolgáltat egy 1957. március 26-án keltezett belügyi jelentés, mely a MNK külképviseleteinél tapasztalt „ellenforradalmi” cselekményekről

számol be. Ebben Marjai József berni követnek az „ellenforradalom” alatt játszott szerepéről is szó esik. Marjai 1956. október 30-án közölte a BM – berni követségen dolgozó – hírszerző tisztjeivel, hogy a Külügyminisztériumban (továbbiakban KÜM) megalakult Forradalmi Bizottság utasítása értelmében telefonon hazarendelték őket. Felszólította a hírszerzőket, hogy hagyják el a követséget, és kilátásba helyezte, hogy a KÜM esetleg nem-diplomatáknak nyilvánítja személyüket. A hírszerzők ekkor Csehszlovákiába távoztak majd a forradalom leverése után Svájc prágai követségén vízumkérelmet nyújtottak be, és november 29-én visszautaztak Svájcba. Marjai azonban utasította őket, hogy Zürichet nem hagyhatják el, a követségre ne is menjenek, mert nem engedik be őket, a követség tagjaival semmiféle kapcsolatot nem vehetnek fel, és ha nem távoznak az országból, akkor nem-diplomatáknak nyilvánítja az „elvtársakat”. Ezek ekkor elhagyták Svájcot és ismét Csehszlovákiába mentek. Marjai ezek után a KÜM-nek küldött jelentéseiben úgy állította be a történeteket, mintha a BM alkalmazottai féltek volna a hazatéréstől, ezért akartak Svájcban maradni és követségi pénzen, valamint a követségi értékek értékesítésével kívánták biztosítani a megélhetésüket.

A jelentés készítői szerint tehát Marjai nemcsak disszidálási szándékkal, de az állami vagyon eltulajdonításával is vádolta az „elvtársakat”, hogy így ezek bemocskolásával indokolja meg saját eljárását, mert nem akarta vállalni az „ellenforradalom” alatt tanúsított magatartását. A jelentés kitért arra is, hogy a KÜM és a külföldi képviseltek egyes vezetőinek az „ellenforradalom” alatti tevékenysége nagy károkat okozott, szinte teljesen dezorganizálta a BM hírszerző szerveinek munkáját, ezért a jelentés készítője javasolta Marjai József berni, Szabó Imre római, Nagy Sándor buenos-aires-i követek, illetve Kutas Imre párizsi nagykövet azonnali hazarendelését, valamint Gara László párizsi tudósító (MTI) megbízásának visszavonását. A jelentés egészen Kádárig eljutott, aki 1957. április 24-én az illetékes pártszervekhez utasította a javaslatot, de Marjainak – úgy tűnik – a fentiek miatt nem kellett elhagynia állomáshelyét.⁵ A követség elleni fegyveres támadás alkalmával Marjai talán a fenti rágalmakat kívánta magatartásával feledtetni.

A támadók egyébként kedvező időpontot választottak az akcióra, mert a követség három férfi beosztottja szabadságát töltötte, otthon tartózkodott, a követ egy diplomáciai látogatás miatt a követi villában, a két diplomata pedig a városban volt. Ráadásul hibáztak a követség munkatársai is, hiszen – az érvényben lévő írásbeli követi utasítás ellenére – egyszerre két menekült férfit engedtek be a követségre. A követségi beosztottak feleségei később pedig azt jelentették, hogy augusztus 16-án már reggel 9 óra körül (tehát már a támadás megkezdése előtt) a követségi kert egyik oldalán szokatlanul nagy létszámú rendőrt láttak, akik feltehetően elküldték az ott tartózkodókat, mert a szomszédos játszótér teljesen üres volt. Ez azt a feltevést erősítette meg a követség alkalmazottaiban, hogy a támadás nem magányos provokáció, hanem valamely idegen hatalom, vagy szervezet által gondosan megtervezett akció volt. Egy 1958. augusztus 25-i ügynöki információs jelentés pedig Király Bélának (1956-ban a Nemzetőrség főparancsnoka, a Forradalmi Karhatalmi Bizottság elnöke, Budapest katonai parancsnoka) a svájci útját – amikor állítólag a későbbi támadókkal is beszélt – hozta összefüggésbe a merénylettel. A jelentés arra is utalt, hogy emigrációs körökben nagyon rossz a támadás visszhangja, általános az a vélemény, mely szerint ez sokat ártott a magyar ügynek és az akciót provokációnak tartották.⁶

A „baráti” követségek már a támadás napján többször érdeklődtek, felajánlották segítségüket, egyedül a lengyel nagykövetség volt az, amelyik semmiféle érdeklődést nem mutatott a magyar külképviseleten történtek iránt. A követség elleni támadás után Kohli, a Departement Politique Fédéral (svájci Külügyminisztérium) főtitkára – a nagykövet engedélye után – kihallgatta a követség beosztottait, valamint a helyszínen vizsgálatot folytatott a berni vizsgálóbíró (Hunziker), valamint Stalder államügyész is. Kiderült, hogy Papp Endre nem először járt a nagykövetségen, mert már augusztus 12-én, négy nappal a támadás előtt, „körbenézett” ott. Akkor a sajtó osztály vezetőjével akart beszélni és felajánlotta, hogy hajlandó lenne valamit eladni a követség részére. A követségről azonban – miután nem volt hajlandó igazolnia magát – kiutasították. Egy 1958. augusztus 22-i a követségen készült jegyzőkönyvben pedig Lakatos Gábor magyar állampolgár olyan értelmű bejelentést tett, hogy egyes személyek ismételt támadásra

készülnek a berni magyar nagykövetség ellen. Tudomása szerint a volt román király Genfben fenntart egy magánrepülő iskolát, ahol egy „Vasgárda Egyesület” elnevezésű csoportot hoztak létre, akik a követség elleni támadást készülnek megismételni. Mint ismeretes a későbbiekben újabb fegyveres támadás nem érte a svájci magyar követséget.⁷

Az alább közölt dokumentumokat a politikai rendőrség ún. operatív dossziékban gyűjtötte a követség elleni támadás napjától kezdve.⁸ Az első dokumentum ismerteti a legrészletesebben, szinte percről percre az eseményeket és bár nem tartalmaz aláírást, feltehetően Marjaitól származik. A második forrás egy szemtanú elbeszélését rögzíti. Az illető hazatérési ügyben tartózkodott az épületben a támadás pillanatában, de két nappal ezután, a magyar követségen felvett feljegyzés igazából arról tudósít, hogy a magyar felet a svájci rendőrségen tett vallomása, a svájci rendőrség hozzáállása, illetve a szembesítés érdekelte. A következő dokumentum egy – a követségre a támadás ideje alatt éppen megérkező – követségi alkalmazott beszámolója az átélt eseményekről, míg a negyedik forrás már nem pusztán csak eseményleírást tartalmaz, de megpróbálja elemezni a berni magyar követségen kialakult helyzetet és javaslatokkal is él a biztonsági rendszabályok szigorítása, a követség alkalmazottainak viselkedése (kerüljék a provokációra alkalmas helyeket), továbbá a sajtókampány „vitelével” kapcsolatban. Javasolja a végzetes lövést leadó követségi alkalmazott hazahívását, valamint újabb fegyverek beszerzését, a követség – és minden kapitalista országban lévő követség – géppisztollyal való felfegyverzését. Az ötödik dokumentum a sérüléseibe később behalt Nagy Sándornak a kapcsolatairól – a magyar politikai rendőrség által – készített jelentését tartalmazza. Az utolsó dokumentum egy ún. K-ellenőrzés (a postai küldemények operatív ellenőrzése) alkalmával „elfogott”, a másik támadó által már – feltehetően – egy svájci börtönből egy magyarországi ismerőséhez, illetve a szüleikhez írt levél tartalmi kivonata. Ebben az szerepel, hogy motivációjuk Nagy Imre, Maléter Pál és mártírtársaik kivégzése miatt érzett elkeseredés és bosszú volt.

Nagy Sándor a lövöldözés során behalt sérülésébe, míg Papp ellen a svájci hatóságok folytattak vizsgálatot és a bírósági tárgyalás után 1959-ben másfél évi börtönbüntetésre ítélték, majd egy hónap múlva szabadlábra helyezték.⁹ A követség beosztottait „példás, önfeláldozó, bátor magatartásukért” Marjai József követ a Munkás-Paraszt Hatalomért Érdemérem kitüntetésre terjesztette fel. Marjai 1959-ig volt berni követ, majd 1963-ig prágai, később belgrádi nagykövet, 1973-ig külügyminiszter helyettes, majd 1976-ig államtitkár volt. Később moszkvai nagykövet, majd miniszterelnök helyettes, kereskedelmi miniszter lett. Az MSZMP KB-nak 1976-tól, annak megszűnéséig volt a tagja.

1. Feljegyzés a követség elleni fegyveres támadásról

Varsányi György
Veres Mihály

Szigorúan titkos!

Feljegyzés

Tárgy: Követség elleni
fegyveres támadás

I.

1958. augusztus 16-án 9. 35-kor a berni magyar követség irodaépületének bejáratánál becsengetett két fiatal férfi. Gottwald elvtárs ment ajtót nyitni. Mielőtt beengedte volna őket, megkérdezte mi járatban vannak. A két személy magyarul válaszolt, hogy hazatérési ügyben jöttek a követségre. Gottwald elvtárs beengedte, és a fogadószobába kísérte őket. Azonban csak az egyik ment be, a másik a fogadószoba ajtajában hirtelen egy forgópisztolyt vett elő, és rákiáltott Gottwald elvtársra: „Kezeket fel!”. Gottwald

elvtárs nem tartotta fel a kezét, hanem vitába szállt velük, eközben a másik személy is fegyvert rántott elő.

A Gottwald elvtárral folyó hangos vitára a pénztárban tartózkodó Gasparik elvtársnő is felfigyelt, s kijött az ajtón, hogy megnézze, kivel vitatkozik Gottwald elvtárs. Az elvtársnő látta, hogy az egyik bandita pisztolyt fog Gottwald elvtársra, majd ugyan ez a bandita észrevette Gasparik elvtársnőt és felszólította: „Asszonyom jöjjön maga is ide!”. Gasparik elvtársnő azonban nem tett eleget a felszólításnak, hanem felszaladt az emeletre, és szólt az ott dolgozó Varsányi elvtársnak. Körülbelül éppen felért, amikor két lövés dörrent.

Ugyanez idő alatt felfigyelt a vitára Belniák elvtárs is, aki a konzuli szobában tartózkodott. Kijött, hogy megnézze, mi történik a folyóson. Amint azonban kilépett, az egyik bandita rögtön pisztolyt fogott rá, és felszólította: „Kezeket fel!”. *Megjegyzendő, hogy ekkor már a Belniák elvtársat felszólító banditán álarc volt.* Belniák elvtárs gyorsan visszaugrott a konzuli irodába. Ezt követően Gottwald elvtársat felszólították, hogy zárja be belülről a követség bejárati ajtaját. Ennek végrehajtására az egyik bandita fegyvert fogva rá kísért le az ajtóig. Az ajtóhoz érve Gottwald elvtárs gyorsan félrelökte a banditát, és kiugrott az ajtón. Ebben a pillanatban az őt lekísérő bandita kétszer utána lőtt, de nem talált.

Eközben egy disszidens férfi és egy nő tartózkodott a fogadószobán. Az egyik támadó őket is felszólította, hogy tegyék fel kezeiket. Néhány perccel később sikerült mindkettőjüknek elmenekülniük, de a rendőrség feltartóztatta és kihallgatás céljából előállította őket a rájuk kint várakozó harmadik magyarral együtt

Miután Gasparik elvtársnő szólt Varsányi elvtársnak, együtt kimentek az emeleti folyósóra és a földszintre lenézve látták, hogy az egyik bandita a lépcső alján elhaladva figyelmeztette társát: „Az emeleten is vannak”. Ezt követően újabb 2-3 lövés dörrent, mire Varsányi az irodaépületnek az utcához legközelebb eső ablakához sietett és rendőrségért kiáltott. A ház előtt szolgálatot teljesítő rendőr erre pisztollyal a kezében a nyitott nagykapun bejött a kertbe. Varsányi ekkor közölte vele, hogy fegyveres támadók hatoltak be a követség épületébe és nyújtson védelmet a követség beosztottainak. A rendőr erre azt mondta, hogy telefonáljunk azonnal a rendőrségre, és kérjünk erősítést.

Kb. 9.40-kor Varsányi hívni kezdte a rendőrséget, ahol azonban csak percek múlva jelentkeztek. Az ügyeletes Balsari komisszárt *kapcsolták, akinek* bejelentette, hogy két férfi behatolt a követségre és ott lövöldözik, sürgős segítséget kért. Miután az ügyeletes visszakérdezte a nevét, azonnali intézkedést ígért.

Ezt követően Gasparik elvtársnő, Krizsán Éva és Varsányi elvtárs a követi szobába, illetve annak előszobájába huzódtak vissza, *ahol a követség egyetlen üzemképes telefonja volt és attól tartottak, hogy a tűzharc során a fegyveres banditák az elvtársak elől esetleg az emeletre húzódnak fel, ők pedig fegyvertelenek voltak. Ennek nem volt nagy valószínűsége, mert az emeletre, mint ahogy az emeletről a földszintre is, csak fedezési lehetőség nélkül, az ellefnél tűzének kiszolgáltatva lehet eljutni. A támadók nem tudhatták, de valószínűleg feltételezhatték, hogy az emeleten lévőknél is van fegyver.*

Közben az egyik bandita benyitotta a pincelejárat ajtaját, és meglátta az éppen feljövő Szabó elvtársat. Gyorsan becsapta az ajtót, és kívülről rázárta.

Miután Gottwald elvtársnak sikerült kiugrani a követség bejárati ajtaján azonnal felszaladt a hátsó villába, hogy értesítse a követ elvtársat. *Marjai követtől egy-két perce mentek el kínai elvtársak és a követi villában lévő repr.[reprezentatív] dolgozószobából éppen készült átjönni az irodaépületbe.* Marjai és Gottwald elvtársak azonnal átjöttek az irodaépülethez és a villából hozott pisztolyokból *(a házi telefonközpont üzemképtelen)* Belniák elvtársnak a konzuli szobába az ablakon keresztül átadott egy pisztolyt és a

pincében rekedt Szabó elvtársnak is. Belniák elvtárs pisztollyal a kezében azonnal a folyósóra ment, ahol látta, hogy a banditák a pénztárba szaladnak. Belniák elvtárs felszólította őket, hogy adják meg magukat, s amikor a banditák erre nem mutattak hajlandóságot rájuk akart löni, de a pisztoly nem sült el. Mint utólag kiderült Belniák elvtárs a belga gyártmányú pisztoly markolatában lévő biztosítékot nem nyomta be. Közben kinyitotta a pince ajtaját. Az egyik bandita azonnal figyelmeztette a társát: „Vigyázz, pisztoly van nála!”. A két bandita a pénztár két belső sarkában helyezkedett el, az íróasztal, illetve a páncélszekrény kinyitott ajtaja mögé, és onnan adtak le 2-3 lövést a folyósóra kifelé.

Belniák elvtárs átugrott a konzuli szobából a szemben lévő ügyeleti szobába, ahol TT-pisztolyt vett magához és a közben a pincéből feljött Szabó elvtárral együtt felvette a tűzharcot a banditákkal. *Ezalatt Marjai követ kiküldte az udvaron talált egyik svájci vízumkérő ügyelet az udvarról* ¹⁰ felszólította a követség előtt álló rendőrt, hogy a betolakodott fegyveres támadókat a követségről távolítsák el, majd körülfutotta az épületet, hogy a helyzetet felmérje. *Mikor a pénztárszoba előtti kis szoba ablakán benézett, az egyik banditát pillantotta meg, aki a pénztárszoba irányába hátraugrott és azonnal fegyvert fogott rá. Marjai követ azonban rögtön lebukott, majd a pénztárszoba spalettáit behajtotta, hogy a banditák a követség udvaron tartózkodó beosztottaira ne tudjanak löni, általában, ne lássák, hogy kint mi történik és a folyósóról a pénztárszoba irányába történő lövéseknél a szembejövő fény bennünket ne zavarjon.* Ezután utasítást adott Gottwald elvtársnak, hogy kint vigyázzon és az összeköttetést igyekezzen tartani, majd pisztollyal a kezében, Belniák elvtárs fedezete alatt a bejárati ajtón beugrott ¹¹ (ezt Gottwald elvtárs nyitotta ki neki) Marjai elvtárs innen a banditák lövései elől a lehetőségek keretein belül magát fedezve *a fogadószobán keresztül a konzuli szobába, majd annak ajtaja előtt, a folyósói bemélyedésben helyezkedett el és megkezdte a tüzelést.*

Közben megérkezett Veres és Szatmári elvtárs, akik *Veres elvtárs csomagjainak kiváltása végett a vasútnál voltak.* Veres elvtárs megérkezése után a bejárathoz jött és a Gottwald elvtárstól kapott TT-pisztollyal *a bent lévők fedezete mellett* bahatolt a folyósóra és az ügyeleti szobában helyezkedett el, ahol már Belniák elvtárs tartózkodott. Innen Belniák elvtárral felváltva tüzelt. *Heves tűzharc fejlődött ki mindkét fél részéről.* A banditákat többször felszólították az elvtársak, hogy dobják el a fegyvert, és jöjjenek ki. Erre nem voltak hajlandók.

A banditákat nem lehetett látni, csak időközönként, amikor a pisztolyt kidugták és lőttek. Az egyik bandita kihasználta a páncélszekrény ajtaját fedezéknek, *amit Gasparikné a sietségben már nem tudott becsukni. Megjegyzendő, hogy a pénzhez így sem tudtak hozzájutni, mert az a páncélszekrény külön rekeszében volt elzárva, csak a követségi leltárt vették ki, mely aztán a harc közben a padlóra került és a festékbe esve részben olvashatatlaná vált.*

Gasparik elvtársnő a követi szoba előszobájában lévő telefonról felhívta a külkereskedelmi kirendeltségen dolgozó férjét, és közölte vele, hogy fegyveres támadók tartózkodnak a követség épületében, azonnal jöjjenek. Az elvtársak hamarosan megérkeztek, és a ház körül az ablakokat biztosították.

Mivel az emeleti szobák ablakaiból még 10 órakor sem lehetett rendőröket a közelben látni, Varsányi elvtárs újra felhívta a rendőrséget. Most Feldweibel Hirt ügyeletes volt a telefonnál, akivel közölte, hogy már 20 perccel előbb kérte a rendőrség segítségét két fegyveres támadó ellen. Ez az ügyeletes is azonnali intézkedést ígért.

A földszinti helyiségekben a fenti ismertetett helyzetben a tűzharc tovább folyt, a rendőrség pedig nem avatkozott be, 10 óra 15 perckor Varsányi felhívta a Politikai Département Protokollosztályát, ahol Roy titkárral tudott beszélni. Közölte vele a történetet, és felhívta a figyelmét, hogy már közel háromnegyed órája tart a lövöldözés

a követségen és többszöri kérésünkre sem avatkozik be a rendőrség, s sürgős intézkedést kért.

Időközben polgári ruhás rendőrök is érkeztek a követség elé. 10. 15-kor a konzuli szoba ablakán keresztül Marjai elvtárs követelte a polgári ruhás rendőrök parancsnokától, hogy távolítsák el a követség épületéből a két támadót. A parancsnok kijelentette, hogy teljesíteni fogják kötelességüket, de emberáldozat elkerülése érdekében előkészületeket kell tenniük és jelezte, hogy gázbombát fognak bedobni abba a helységbe, ahol a banditák vannak, hogy fegyverhasználat nélkül ártalmatlanná tehesék őket. *Marjai követ később utasítást adott Gottwald elvtársnak, hogy a pénztárszoba spalettáit nyissa ki, hogy a gáztölteket a rendőrség be tudja dobni.* Erre azonban nem került sor. Mivel a rendőrség beavatkozása késlekedett 10. 30-kor a kertben tartózkodó Gál és Sumi elvtársak Marjai elvtárs utasítására újra sürgette a rendőr beavatkozást. A kivonult rendőrök parancsnoka az előbbi választ adta.

Mivel a lövések hangja az utcán jól hallható volt, nagy tömeg verődött össze a követség előtt. A környező házak ablakaiból is figyelték a kíváncsiskodók az eseményeket. Egyenruhás rendőrök már körülvették a követség épületét, de a követség területén kívül foglaltak tűzelőállást.

Kb.¹² 10 óra után egy lövéstől becsukódott a folyosóról a pénztárhelyiség előtti szobába nyíló ajtó, amelyen keresztül a tűzharc folyt. A banditák kihasználva a becsukott ajtó által nyújtott alkalmat, az íróasztalról leszórták az összes ott lévő vízumaktákat, az íróasztalt középre tolták, szembe az ajtóval, a szekrényt is félretolták, a székeket kidobálták a pénztárhelyiségből, elkezdtek az összes bútorokat a bejárathoz tolni, hogy elsáncolják magukat és közben állandóan lövöldöztek kifelé. A becsukódott ajtót mindenképpen ki kellett nyitni, mert az elvtársak így nem láthatták őket, és ha sikerül az ajtót eltorlaszolni, igen nehéz lesz őket onnan likvidálni. Marjai elvtárs bement a fogadószobába, kiválogatott néhány jó vastag és nehéz könyvet és azokat dobálta az ajtóhoz, míg az végül ismét kinyílt és az ajtónyílásba esett könyvek az ajtó újabb becsukódását lehetetlenné tették. A banditák ekkor újra a padlóra vetették magukat. A páncélszekrény, valamint az íróasztal oldalán fekvő bandita kb. 10. 50-kor kidugta a fejét és pisztolyát, feltehetően az ajtó hirtelen újbóli kinyílása után még nem tudta felmérni a helyzetet és a megfelelő fedezéket. Veres elvtárs abban a pillanatban lőtt és fején találta. A bandita nagyot ordított és fekvé maradt, mivel még mozgott Veres elvtárs még egyszer rá lőtt. Ez is talált. Ezután az elvtársak újra felszólították a másikat, hogy adja meg magát, az azonban nem válaszolt, hanem tovább lövöldözött kifelé.

11 óra után néhány perccel, amikor már kb. 10 perce nem dördült lövés, a kivonult rendőrség polgári ruhás parancsnoka, majd közvetlenül utána öt egyenruhás rendőr jött be a követség épületébe. Ez is csak annak a következménye volt, hogy Marjai követ újra felszólította a rendőrök felelő vezetőit, hogy távolítsák el a támadókat, és közölte, hogy az egyik megsebesült és ha a másik nem adja meg magát, feltehetően elvérzik. Kb. félóra hosszat tanakodtak a konzuli szobában, miközben a már említett két egymással szemben lévő ajtóban egy-egy géppisztolyos rendőr helyezkedett el. Marjai követ újra *noszogatta*¹³ a rendőröket, hogy legalább megadásra szólítsák fel az épségben maradt banditát, mire végül is a polgári ruhás rendőrök parancsnoka Kurt Kessi komisszár németül felszólította a még bent lévő banditát, hogy a svájci rendőrség van itt, segíteni kíván rajta és barátján, adja meg magát. Két perc gondolkodási időt kap. A bent lévő bandita nem válaszolt, hanem elkezdett hörögni. A két perc eltelte után a polgári ruhás rendőrpáncsnok és egy másik felügyelő közvetlenül a külső szoba ajtajához ugortak és az előbbi szöveggel ismét felszólították a banditát, hogy adja meg magát. E felszólítást is Marjai elvtárs magyarra fordította, illetve közölte vele, hogy a svájci rendőrség van itt, álljon fel, dobja el a fegyverét, és jöjjön ki.

11. 35-kor a bandita magyarul kiszólt, hogy megadja magát, de csak a svájci rendőrségnek, a követség tagjai vonuljanak el. A rendőrség részéről közölték vele, hogy

kérésének eleget tettek, ezután álarcban kísérettel ki kísérték a követségről és fotóriporterek sorfala között elhaladva beültették a rendőrségi gépkocsiba. Marjai elvtárs követelésére és jelenlétében a követséggel szemben lévő garázsban megmotozták, *de csak apróságok voltak nála, és elvitték.*

Közben polgári ruhás nyomozók tömege, orvos és mentő jött be a folyósóra. Köztük fényképezőgépes férfi is. Arra gondolva, hogy az illető fotóriporter, az elvtársak felkérték, hogy ne fényképezzen. Miután közölték, hogy rendőrségi fényképész, s csak a rendőrség részére készít helyszíni felvételeket, engedélyt kapott a fényképezésre. Ekkor jött be Dr. Fritz Dick, a szövetségi rendőrség főnöke, aki sajnálkozását fejezte ki Marjai követnek, s kifejezte azt a véleményét, hogy hathatósabb intézkedéseket kell foganatosítani a követségek védelmére, esetleg belül is el kell helyezni svájci rendőrt. *Abban maradtunk, hogy erre majd visszatérünk. (Nem jelentkezték!)*¹⁴

11. 40-kor hordágyra fektetve rendőrségi mentőautóval elszállították a sebesült banditát is. Mielőtt elvitték Marjai követ határozott kérésére, jelenlétében őt is megmotozták, azonban a zsebében lőszeren és apróságokon kívül más nem volt.

Távozáskor mindkét bandita fekete inget, fekete nadrágot, magyar cserkészjelvényes övet és nyakukban arany *(vagy aranyozott)* keresztet viseltek.

II.

Még a tűzharc közben, kb. 10. 40 órakor a bolgár követség jelentkezett telefonon és Marjai elvtársat kérték telefonhoz. Miután Varsányi közölte, hogy pillanatnyilag nem érhető el, a jelentkezett női hang – mint később kiderült: a követ felesége – érdeklődött, hogy mi a helyzet a követségen, mert hallották, hogy valami történt. Varsányi közölte, hogy éppen ezért nem tudja a telefonhoz hívni a követ elvtársat és majd később visszahívjuk a követséget. Érdeklődtek, hogy van-e szükség valamilyen intézkedésre, erre Varsányi közölte, hogy már értesítettük a rendőrséget és a Politikai Département-et.

Kb. 10. 45-kor jelentkezett Londonból egy angol újság szerkesztősége és közölte, hogy jelentést kaptak Bernből, miszerint két fiatalember támadást intézett a magyar követség ellen, ezzel kapcsolatos információkat kért. Varsányi közölte, hogy nem áll módjában információkat adni, s kérte, hogy a szerkesztőség várja meg a hivatalos kommunikét. A lap címe nem volt érthető.

Még a lövöldözés tartama alatt jelentkezett és kért felvilágosítást hazatérési ügyben két-három disszidens. Ezekkel közöltük, hogy hétfőn érdeklődjenek. Volt olyan telefonhívás is, amelynél a hívó fél letette a kagylót, miután mi jelentkeztünk. Kb. 11. 15 órakor jelentkezett a Tribune de Geneve szerkesztősége és egy, az ATS-től kapott jelentésre hivatkozva kért közelebbi tájékoztatást a követségen történekről. Felvilágosítást nem adtunk, a hivatalos kommuniké megvárására kértük.

Néhány perccel később a kereskedelmi kirendeltségről jelentkezett Varga-Horváthné elvtársnő és közölte, hogy egy angol újságíró több ízben érdeklődött a történekről. Felvilágosítást nem adott. Rövid idő múlva újra lejelentkezett Varga-Horváthné elvtársnő és utasítást kért, hogy mit válaszoljon egy a telexen érdeklődő angol szerkesztőségnek. Varsányi felkérte, válaszolja, hogy „a kereskedelmi kirendeltség nem tud semmiről”. (Telex másolat csatolva.)

Kb. 12 órakor a román követségről érdeklődtek telefonon a történekről. Közöltük, hogy egyelőre nem tudunk elmenni hozzájuk, s telefonon pedig nem volna helyes részletesebb felvilágosítást adni. Kérték, hogy a délután folyamán beszélhessenek a követségről valakivel. Délután először az első titkár, majd Olteanu román követ kereste fel Marjai követet.

Kb. 1/2 1-kor újra jelentkezett egy angol lapszerkesztőség Londonból és kért a támadással kapcsolatos közelebbi információkat. Kértük, hogy forduljon a Politikai Département-hez vagy hívja fel a Budapesti Reuter-tudósítót.

Miközben Avramov szovjet id. ügyvivő a Követ elvtársnál volt 13. 05 órakor megjelent a követségen Roy titkár a protokollról, sajnálkozását fejezte ki a történetek felett, és közölte, hogy Kohli főtitkár fél háromkor kívánja követ elvtársat fogadni, s érdeklődött, hogy megfelel-e ez az időpont, hozzáfűzte, hogy azért jött személyesen mert telefonhívására a követség nem jelentkezett. A támadás alatt üzemben volt egyetlen telefon közben ugyanis elromlott. Rövid idő múlva másik városi vonalat kapcsolunk fel az irodába. Roy ittlétekor Varsányi felhívta a figyelmét, hogy disszidensek csoportosulnak a követség előtt és fenyegető magatartást tanúsítanak, s intézkedést kért, hogy a rendőrség oszlassa el a gyülekezőket. Roy néhány perc múltán távozott. Néhány perccel ezt követően távozott Marjai elvtárstól Avramov szovjet id. ügyvivő, akit a ház előtt csoportosulók szidalmaztak, és négyen követtek.

13. 15-kor a berni rádió két munkatársa kért Marjai elvtárstól nyilatkozatot, amit azzal tagadott meg, hogy amíg az ügy nincs tisztázva a svájci hatóságokkal, nem nyilatkozik.

Ezt követően felhívtuk Roy titkárt és közöltük vele, hogy követ elvtárs szeretne mihamarabb telefonon Kohli főtitkárral beszélni, de a Département központja már nem jelentkezik. Kértük, hogy Kohli hívja vissza a követséget. Néhány perc múlva ismét telefonált Roy, s megadta Kohli magánszámát, azzal a kéréssel, hogy azon hívjuk fel.

13. 20 perckor Követ elvtárs közölte Kohlival, hogy fél három órára nála lesz, de addig is sürgős intézkedését kérte a követség védelmére, mivel az itt csoportosuló disszidensek a követség beosztottait, valamint a követségről távozó diplomatákat fenyegetik. Ekkor még mindig nagy tömeg, többségében disszidensek tartózkodtak a követség előtt az utcán és a szomszédos kertben. A rendőrség 13. 30 perckor oszlatta szét a követség előtt gyülekezőket.

A nap folyamán még több svájci lap szerkesztőségéből hívták fel a követséget.

[ÁBTL 3.2.4. K-84/1. 14-19. Géppel írt szöveg aláírás nélkül. A kurzívval szedett szövegrészeket az eredeti dokumentumon áthúzták.]

2. Jegyzőkönyv Klejka Lászlóné kihallgatásáról, 1958. augusztus 18.

J e g y z ő k ö n y v

Felvéve a berni magyar követségen 1958. augusztus 18-án 9. 45 h-kor.

Jelen vannak: Klejka Lászlóné [...] ¹⁵

Követség részéről: Veres Mihály köv. I. titkár
Belniák János köv. irodafőtiszt
Gasparik Mihályné jegyzőkönyvvezető

A Magyar Népköztársaság Berni Követsége ellen végrehajtott fegyveres támadás kezdetére vonatkozólag mind szemtanú Klejka Lászlóné saját elhatározásából a következőket mondja el:

1958. augusztus 16-án 9. 30 és 9. 45 h. között hosszabb keresés után megtalálta a berni magyar követség épületét Hergovits Lajossal. Mindketten hazatérési ügyben keresték fel a magyar követséget.

Becsengettek a követség bejáratánál, [ahol] Gottwald irodatiszt nyitott ajtót, közben megkérdezte, hogy milyen ügyben jöttek. Klejkáné azt mondta, hogy hazatérési ügyben.

A tisztviselő beengedett, bevezetett a fogadószobába és leültetett. Közölte velem, hogy kb. fél órát várnom kell. Közben kaptam 3 db. kérdőívet, hogy addig töltssem ki. Hergovits olvasni kezdett magyar újságot én pedig a kérdőívet kezdtem kitölteni. Pár perc elteltével csöngetést hallottunk, a csöngetés után bejött egy fiatal fiú a fogadószobába, körülnézett, ez alatt az idő alatt a bejárat ajtójánál megszólalt egy hang a követségi beosztott felé, hogy „gyere, vagy jöjjön ki”, erre pontosan nem emlékszem. Az a fiú, aki a fogadószobába bent volt, kiment és a társának azt mondta, hogy „csukd be az ajtót”. Ezután a követségi beosztott azt mondta, hogy „fiúk mire való ez?” Erre mondta az egyik, „kezeket fel, hármat számolok és utána lövök”. Ezután egy számolást hallottam és utána rögtön az egyik lőtt kettőt. A lövés után a követségi tisztviselőt nem láttam, azt gondoltam, hogy lelőtték. Utána az egyik támadó bejött a fogadószobába és azt mondta, hogy tegyük fel a kezünket, és rám szegezte a kezében lévő elég nagyméretű pisztolyt. Ezután feltett kezekkel az ablak melletti falhoz álltunk. Hergovits megszólalt, hogy ne bántsanak bennünket mi is magyarok vagyunk, én rám mutatva azt mondta, hogy ennek az asszonynak két gyermeke van. Erre a támadó azt mondta, hogy üljünk le és kiment. Utána rövid idő múlva három lövést hallottunk. Majd egy rövid idő múlva egy hang megszólalt, hogy magyarok maguk menjenek ki. Erre mi kimentünk. Mikor mentünk kifelé én nem néztem hátra, de Hergovits Lajos mesélte nekem, hogy egy pillanatra hátranézett és úgy látta, mintha az egyik egy íróasztalnál kutatott volna a folyosó végén. Határozottan merem állítani, hogy az előbb elmondott első lövések a támadók részéről hangzottak el, ez annál inkább így van, mivel senki másnál fegyvert nem láttam.

A követség elhagyása után nem mentünk el, hanem megálltunk az utcán, miután Aszai Istvánt, aki minket gépkocsival behozott Bernbe, a követség kapujában álló svájci rendőr fogva tartotta, miután az első lövések után Aszai utánunk akart jönni, mert azt hitte, hogy nekünk történt bajunk. A rendőr nem engedte, hogy a kapun kijöjjön, kikutatta és elvette a személyi igazolványát. Kb. 11. 45 h-kor egy civil ruhás svájci egyén mindhármunkat a rendőrségre bekísért. Ott nem hallgatott ki bennünket mindaddig senki, míg kérésünkre egy tolmács nem jött. Ezután egy telefont hallottunk, utána kérdésünkre, hogy nincs-e vége még, közölték velünk, hogy az egyik fiút már bevitték a rendőrségre.

Ezután tolmácson keresztül [meg] kezdődött a kihallgatásunk. Ugyanezeket elmondtam a rendőrségen. A jegyzőkönyvet aláírása előtt felolvasták és abban az szerepelt, hogy én 15-20 lövést hallottam. Én ezt kifogásoltam és mind a hárman állítottuk azt, amit fent már elmondtam. Erre ők azt mondták, hogy ez alább szerepel és meg van cserélve a későbbi szöveggel. Ez azonban nem volt világos válasz kifogásunkra. Ezután én és a tolmács aláírtuk a jegyzőkönyvet, mely német nyelven lett felvéve. Mivel németül rosszul tudok, nem tudtam meggyőződni arról, hogy a jegyzőkönyv, amit aláírtam egyezik-e azzal, amit magam mondtam, és amit a tolmács felolvasott.

Ezután a rendőrségre behozott egyik támadóval szembesítettek, először a Hergovits-ot, aki nem ismerte fel, tekintve, hogy nagyon erősen rosszul lát, igen erős dioptriás szemüvege van. Utána behívtak engem és én felismertem benne azt, aki rám tartotta a fegyvert. Ezután a rendőrségtől elengedtek bennünket.

A kihallgatás alatt az idegenrendőrségtől kint lévő egyik vezető titkárnője a jegyzőkönyv felvételén kívül külön, gyorsírással jegyzett. Mielőtt a jegyzőkönyvet felvették volna, megkértem tolmácson keresztül a kihallgatót, hogy a nevünket ne hozzák nyilvánosságra, mert az számunkra még míg itt vagyunk, hátrányos lehet.

Kérem a Magyar Követséget, hogy hazatérésemet minél előbb tegye lehetővé. Miután itt adósságunk van, férjem így csak később tud utánunk jönni, mikor azt kifizette. De én a két gyermekemmel minél előbb szeretnék hazamenni.

Bern, 1958. augusztus 18.

Klejka Lászlóné

Gasparik Mihályné
jegyzőkönyvvezető

Előttünk:

[ÁBTL 3.2.4. K-84/3. 2-3. Géppel írt szöveg, kettő olvashatatlan aláírással.]

3. Csécsei Kálmán rendőr őrnagy jelentése a támadásról, 1958 augusztus 20.

K-nak.
E-nek.
C-nek.

Szigorúan titkos!

Jelentés
1958. aug. 20.

Jelentem, hogy 1958. aug. 16-án 9:30 és 9:45 között két magyar disszidens (Nagy Sándor és Papp Endre) fegyveres támadást kezdett a Berni Magyar Követség épületében.

A bandita támadás előzményeire, lefolyására a rendőrség szerepére stb. vonatkozólag külön jelentést készítettem, mely a KÜM vonalán is meg lett küldve. Ennek 1 pl-a mellékelve.¹⁶

E jelentésben Cs. elv. kérésére az én helyzetemről és megjegyzéseimről írok.

1958. aug. 16-án kb. 8:15-kor Szatmári elv-al elmentünk a Követségről a Főpályaudvarra csomagjaim kiváltása végett. A csomagokkal sok időt töltöttünk, kb. 1 órát, mert a vámhivatal még különböző igazolásokat kért a Központi vámhivataltól és a Követségtől. Ez nekem nagyon feltűnt, mert a csomagok, mint adminisztratív futár lettek feladva és nálam voltak az igazolások. Végül a kért papírokat is meghozta Szatmári elvtárs, én addig vártam az utcán sétálva. Tehertaxit fogadtunk és elindultunk a Követségre, én a taxival, Szatmári elv. villamossal.

9:30 már elmúlt, amikor a Követség udvarára értünk. Mikor már az udvaron voltunk hallottam két lövést, fel is figyeltem rá, de távoli hangnak tűnt. Leraktuk a taxisofőrrel a csomagokat a másik (belső) épület előtt, kifizettem a taxit és az elment. Ekkor a Követség körül még semmit nem láttam.

Mikor készültem, hogy lemegyek a Követséghez, hívni valakit segíteni, hallottam ismét három lövést. Ez már kezdett gyanús lenni és gyorsan mentem a Követséghez. (kb. 30-40 méter) Ott az épületen kívül találkoztam a követ és Gottwald elv-al, akinek pisztoly volt a kezében. Kérdeztem, mi van itt? Felelték, hogy két fegyveres bandita van bent és lőnek. Kérdeztem, ki van bent? Közölték, hogy Belniák elv. egyedül a földszinten, Szabó elv. a pincébe be van zárva, Varsányi elv. és Krizsán Éva fegyver nélkül az emeleten van.

Ekkor mondtam a Követ elv-nak, hogy értesíteni kell a rendőrséget és be kell menni míg a rendőrség kijön. Követ elv. és én rögtön a bejáratához mentünk. Közben már jött Gottwald elv. is akinél a bejárat kulcsa volt. Közben fentről az emeletről, ahogy azt később megtudtam, Varsányi elv. telefonált a rendőrségnek. Mikor a bejáratához értünk a Követ elv-at Gottwald elv. beengedte, aki lehajolva bement, én meg kértem, hogy adjanak nekem pisztolyt. Gottwald elv.-nál láttam egy TT pisztolyt, rögtön elkértem tőle, és akkor már a nyílt folyósón nagy lövöldözés közt beszaladtam az ügyeleti szobába, ahol Belniák elv. már tűzharcban volt a banditákkal.

Közben Szabó elv-at is felengedte Belniák elv. a pincéből és ekkor már szembe egymással, egy-egy ajtó mögött négyen voltunk fegyverrel és vettük fel a harcot a banditákkal. Követ és Szabó elv. a konzuli bejáratnál, Belniák és én az ügyeleti ajtónál. Rendkívül erős tűzharc folyt. A két bandita egy-egy sarokban, páncélszekrény és a fal fedezete mellett állandóan lőtt és mi szintén. Kereszt tüzet, ahogy ők lőttek viszonztuk. A banditák nagyon jól tudták magukat fedezni és utólag a lövésekből megállapítva szinte véletlen, hogy Belniák elv-at és engem nem lőttek le. Egyszer kaptam egy csomó ablaküveget a szemembe, de különösebb baj nem történt.

Kb. 10:45 körül becsukódott az ajtó, ahol a banditák voltak. Ez nagyon rossz volt nekünk, mert nem láttunk semmit. Több lövést adtunk az ajtón keresztül a banditákra, mert hallottuk, hogy a bútorokat tolják. Én egy lövéssel a zárat, illetve annak nyelvét kilőttem, és így bezáródni nem tudott az ajtó.

Közben a szembe lévő Követ és Szabó elv-al tárgyaltam, hogy valahogy ki kell nyitni az ajtót, ha másként nem, akkor én oda megyek és kinyitom. Ez túl veszélyes volt, mert egy lövéssel lelőnek. Ekkor a Követ elvtárs könyveket hozott ki a konzuli fogadóból és igen veszélyes helyzetben, míg mi lőttünk ő dobálta az ajtóhoz [a könyveket] míg végül kinyílt.

Az ajtó kb. 5 percig volt becsukódva. Ez elég volt arra, hogy a banditák az íróasztalt tele papirossal, egy ruhás [?] szekrényt úgy helyezzenek el, hogy biztonságból lőjenek.

Pontosan 10:50-kor az azóta már [személyazonosságát] megállapított Nagy Sándor nevű bandita, valószínű az új helyzet megnézése céljából egy kicsit jobban kidugta a fejét és pisztolyát (kezét nem láttam) azt figyelve azonnal lőttem. Fejét találtam, nagyot ordított, majd még mozogni kezdett mire még egyet lőttem gyorsan és ez a nyakát találta és ott maradt.

A Követ elv-nak rögtön szóltam, hogy az egyik kész. A másikat felszólítottam, hogy adja meg magát! Erre nem válaszolt másként, mint azonnal lőtt egyet.

Ismét közelebb akartam menni egy irodával ahonnan talán sikerült volna a másikat is kilőni, de az elv-ak nem engedték. Ezután már 11 óra elmúlt, amikor a Követ elv-s ismét szólt a rendőröknek (ablakon keresztül), hogy az egyik bandita ki van lőve, miért nem jönnek már be?

Kb. 11:15-kor bejöttek a polgári ruhás és egyenruhás rendőrök, és a már közölt, az eddig általunk tartott helyen helyezkedtünk el. A két egyenruhás rendőr géppisztollyal a többi pisztollyal volt felfegyverezve. 11:25-ig tanakodtak, hogy mit csináljanak, dobjanak-e könnygáz gránátot, vagy ne. Ekkor a rendőr komisszár németül felszólította a banditát: „Itt a svájci rendőrség, adja meg magát, mi segítünk magának és barátjának!” A bandita (Papp Endre) azt válaszolta, hogy: „A svájci rendőrségnek megadja magát, de magyar ne menjen, mert arra löni fog.”

Ekkor a komisszár a belső ajtóhoz ment, óvatosan és nem túlzok ha azt mondom, remegő kézzel benyújtotta a banditának a rendőr igazolványát és kérte, hogy tegye le a fegyverét.

A többi rész már az összefoglalóban szerepel.

A rendőrség bejövetelekor eltettem a pisztolyt, azt ott nálam már nem látták. Hogy előtte az ablakon keresztül nem-e láttak nálam azt nem tudom.

Egyetlen fényképen nem vagyok rajta, ezt igyekeztem elkerülni. A helyszíni szemlén és tanúkihallgatásnál nem vettem részt, nem is kérték.

Ez volt lényegében az a rész, ami az én szerepemmel kapcsolatos.

Megjegyzés:

- 1.) A Követség és a Kereskedelmi kirendeltség minden dolgozója (kivéve a szabadságon lévőket) ott volt és ki-ki a maga helyén becsülettel helyt állt. Külön ki kell emelni Gottwald, Belniák és Marjai elv-át, akik bent voltak.
- 2.) A banditák kb. 50-60 lövést adtak le és nagyon jól lőttek. Mi kb. hasonlóan 60-70-et. Hogy részünkről, különösen négyünk közül, akik tűzharcban voltunk, halál eset, vagy sebesülés nem volt (Gottwald, Belniák, Marjai, Veres) az ez „egyéni privát szerencse”.
- 3.) A támadás után a sajtó és rádió főleg és elsősorban a német svájci, rendkívül rágalmozó és becsmérő hangnemben írt rólunk, illetve a Magyar Népköztársaságról. Ezt nagyban elősegítette a svájci Külügy hivatalos nyilatkozata. Sajnos a mi sajtónk keveset és nem elég élesen viszonzta ezt. Jellemző, hogy a svájci KÜM [Külügyminisztérium] nem javasolta, hogy sajtó knf-át [konferenciát] tartsunk, „előfordulhat, hogy nem jön el egy svájci újságíró sem” jelszóval.
- 4.) A baráti országok követségei élén a Szovjetunió, Kína és a többi azonnal kapcsolatot kerestek velünk, itt voltak és szolidaritásukról biztosítottak bennünket. (Lengyelország nem.)
- 5.) A svájci rendőrség magatartása – példátlan – az első pillanattól kezdve tudtak [a támadásról] sőt többször kértük őket a beavatkozásra. Azzal magyarázták ki magukat, hogy: „fel kell készülni, és nem akarnak áldozatokat stb.” Azonban amikor már az egyik bandita feküdt, valószínűleg féltve a másikat, nagy nehezen mégis beavatkoztak és a sajtóban hőst csináltak belőlük.
- 6.) Nagy Sándor naplójából néhány jelentős következtetést azonban le lehetett vonni. Ez annál is érdekesebb, mivel ahogy utólag Gottwald és Belniák elv-ak feleségei elmondták, reggel 9-kor, amikor vásárolni mentek feltűnt nekik a sok rendőr, akik a követségi kert körül sétáltak, és a mellettünk lévő gyerek játszó park szokatlanul üres volt.

Összefoglalva:

A banditák mögött – ma még pontosan nem tudni a személyeket – állt valaki. Ez egy hosszabb sajtó és rádió uszító kampánnyal is jól előkészített akció volt, ami nem rajtuk múlt, hogy nem úgy sikerült, mint néhány évvel [korábban] a román követségen.

Ez az uszítás ma sem hagyott alá, ennek a követségi munka során számtalan jele van. Pl.: sajtó, rádió, fenyegető levelek. Lakást nem tudunk kapni, mert ha megtudják, hogy a magyar követségnek kell, nem tárgyalnak tovább stb. Betiltott bulletinek, magyarokkal való foglalkozás megtiltása stb.

A Követség biztonsági helyzetére vonatkozólag külön javaslat készül amit a hírszerző elv-al beszélünk meg, kérem a javaslat támogatását.

Kálmán

[ÁBTL 3.2.4. K-84/1. 23–30. Kézzel írt szöveg, feltehetően Csécsei Kálmán rendőr őrnagy aláírásával.]

4. Csécsei Kálmán rendőr őrnagy jelentése a berni magyar követség helyzetéről, 1958. augusztus 27.

BELÜGYMINISZTERIUM
II/3. Osztály¹⁷

SZIGORÚAN TITKOS!

Tárgy: A berni magyar követség
helyzetéről

J e l e n t é s
Budapest, 1958. augusztus 27-én

Feladatomban volt az augusztus 19-én induló rendkívüli futárút alkalmával a berni követségen az alábbiakat megállapítani:

- 1.) A támadás lefolyásának pontos megállapítása.
- 2.) A követség hangulata az események alatt és után.
- 3.) A svájci szervek magatartása és a lakosság hangulata a követséggel szemben.
- 4.) Az események visszhangja a svájci sajtóban.
- 5.) Fenyegetések és újabb provokációs kísérletek megállapítása.
- 6.) A provokációk kivédésében résztvevő elvtársak helyzetének megállapítása.
- 7.) A biztonsági helyzet felmérése, és intézkedések megtétele.
- 8.) Hogyan vigyük tovább a hazai sajtókampányt, milyen ellen intézkedések megtételére (tüntetés a svájci követség előtt, feltűnő módon való figyelés) van szükség a budapesti svájci követséggel szemben.

A támadás lefolyásáról a rezidens elvtárs és a katonai hírszerzőktől kiküldött elvtárs részletes jelentést készített, amit mellékelek.

*Az augusztus 16-i provokáció meghiúsításához nagyban hozzájárult, az hogy a követség jelenlévő beosztottai Marjai, Veres, Belniák és Gottwald elvtársak a legkritikusabb pillanatban, amikor a kezdeményezés még a banditák kezében volt, nem vették el a fejüket, és néhány perc alatt átlátva a helyzetet, magukhoz tudták ragadni a kezdeményezést. Az elvtársakkal folytatott beszélgetés alapján egyértelműen megállapítható, hogy a támadás ideje alatt valamennyien bátran viselkedtek, négyen pedig életük kockáztatásával vették fel a harcot *a banditákkal*. Marjai elvtárs mint vezető példamutató magatartást tanúsított, magabiztossága, leleményessége jó hatással volt a beosztottakra. Veres elvtárs közvetlen a támadás megkezdése után ment be a követségre és életveszélyes helyzetben foglalta el a tüzelőállást. Harc közben is állandó életveszélynek volt kitéve, ennek ellenére nyugodtan viselkedett, meggondoltan és céltudatosan tüzelt *a banditákra*. Hasonló helyzetben volt Belniák elvtárs is, aki egész idő alatt bátran viselkedett, és nagy érdeme van abban, hogy sikerült a banditákat a páncélszobába szorítani. Dicséret illeti Belniák elvtársat, mint biztonsági felelőst azért is, hogy a fegyvereket kellő időben és használható állapotban kézhez tudták venni. Külön ki kell emelni Gottwald elvtársat, akinek bátorságán és lélekjelenlétén múlt, hogy percek alatt fel tudták venni a harcot a betolakodó banditákkal. Jellemző volt a hangulatra, hogy az elvtársak harc közben tréfálkoztak, nem fogták fel a helyzetet tragikusan.*

Ott tartózkodásunk idején a követség beosztottainál nem tapasztaltunk elkeseredést. Bár ismerve a svájci hatóságok és a rendőrség irányunkban megmutatkozó magatartását, elég sokat foglalkoznak hasonló, esetleg személyek elleni provokációk megisméltődésének lehetőségeivel. Ez különösen a női dolgozóknál és a feleségeknél mutatkozik meg. Az elzárkózottság, elsősorban a nem dolgozó feleségekre van hatással.

A feszített biztonsági szabályok (kettőzött ügyelet, mozgáskorlátozások) ellenére az elvtársak öntudatosan, zúgolódás nélkül teljesítik kötelességüket. Valamennyien messzemenően szem előtt tartják az éberséget, és a biztonsági rendszabályokat. Általában kifogásolják azonban az elvtársak, hogy Marjai elvtárs túlságosan igénybe veszi a beosztottakat, rendszerint este 8-10 óráig dolgoznak, ami különösen a kint lakó feleségek hangulatát befolyásolja.

A svájci szervek ellenséges magatartása a Magyarország elleni ellenséges sajtókampányban mutatkozott meg. Az újságok általában védelmükbe vették a banditákat, úgy állították be a provokációt, mint a Magyarországról Nyugatra kényszerült

emberek végső elkeseredésének megnyilvánulása. Még azok a sajtók is, amelyek magát a provokációt elítélték, kihangsúlyozták szimpátiájukat a támadókkal szemben, és igyekeztek a felelősséget a Magyar Kormányra hárítani. A svájci hatóságok mindent megtettek annak érdekében, hogy a lakosság körében ellenszenvet szítsanak Magyarországgal és a berni magyar követség ellen. Ehhez tartozik például, hogy az újságok egyes kiadóhivatalai kitették azoknak az elvtársaknak a fényképét, akiket a fotóriporterek a támadás idején lefényképeztek. Augusztus 20-a után a sajtóban már kevesebbet írtak a követség elleni provokációról és a hangban is mutatkozott bizonyos mérséklet. Nagy halálának bekövetkeztével augusztus 25-e után ismét éles, magyarellenes kirohanások jelentek meg a sajtóban. A berni Külügyminisztérium nem járult hozzá a követség sajtófogadásának megtartásához, nyilvánvalóan azért, hogy kellemetlen lett volna számukra a svájci rendőrség támadás alatti magatartásának publikálása. Érdekes megemlíteni, hogy a genfi lapok hangja végig mérsékelt volt a berni-nél, ami azzal függ össze, hogy a francia Svájcban a lakosság hangulata is jobb Magyarországgal szemben, mint a német területen. A Genfben székelő magyar ENSZ misszió ellen a provokáció idején és utána provokációs kísérlet nem volt. Néhány gyalázkodó levelet küldtek és két elvtárs lakásának ajtajára ragasztottak ocsmány hangú feliratokat.

Jellemző eset a svájci hatóságok magatartására, hogy Klejka Lászlónét, aki a támadás idején hazatérési ügyben a követségen tartózkodott, és a provokáció kezdetének szemtanúja volt, a rendőrség mindenáron meg akarta akadályozni hazatérésében. Klejkáné amikor kijött a követségről bevitték a rendőrségre, és jegyzőkönyvileg kihallgatták. A kihallgatás után a rendőrségen arra akarták rábírní, hogy ne térjen haza. Azzal próbálták megfélemlíteni, hogy „Magyarországon oroszok vannak, és nagyon rossz körülmények közé fog kerülni.” Amikor Klejkáné nem volt hajlandó lemondani hazatérési szándékáról, férjét hívták be azzal a céllal, hogy rajta keresztül akadályozzák meg hazatérésüket. Klejkáné augusztus 20-án bement a rendőrségre okmányok megszerzése végett, miután már a hazatérési engedélyt a követségtől megkapta. Ekkor ismét le akarták beszélni hazatérési szándékáról, és azzal próbálták elutazását megakadályozni, hogy csak a svájci határig adtak részére jegyet, mondván, hogy ott jelentkezzen a rendőrségen. Klejkáné csak úgy tudott hazautazni, hogy a követségtől kapott pénzt. Utazásakor a svájci határállomáson, majd Bécsben és végül Hegyeshalom előtt idegen, magyarul beszélő személyek keresték fel, akik magyar és német nyelvű kérdőíveket adtak neki kitöltésre, azzal, hogy menjen vissza Svájcba, ahol jó életkörülményeket biztosítanak számára. Megjegyzendő, hogy Klejkáné férje még kint maradt, mivel nincs meg a pénze a haza utazáshoz, és ottani ingóságait akarja értékesíteni.

Követ elvtárral és a diplomata beosztottakkal történt beszélgetés alapján az a véleményünk alakult ki, hogy a közeljövőben nem várható a svájci hatóságok részéről olyan radikális intézkedés, ami kizárja a hasonló provokációk megismétlődését. Az augusztus 16-i támadás bebizonyította, hogy a rendőrség nem hajlandó arra, hogy hasonló akciókat időben megakadályozzon. Ehhez hozzájárul az is, hogy a berni városi rendőrség vezetője egy szociáldemokrata aktív politikus, aki nagyban meghatározza a rendőrség magatartását. Ha történik is intézkedés részükről, számolva a nagyszámú disszidens csoportokkal (Svájcban több mint 10 000 disszidens él) a provokációk veszélye továbbra is fenn áll. Számításba kell venni Nagy elhalálását, amely ürügyül szolgálhat a követség, vagy egyes személyek elleni támadásra. Ilyen alkalom lehet még a közelgő október 23-a is. A Nagynál talált dokumentumok bizonyítják, hogy a Svájcban tartózkodó magyar disszidensek között a nyugati, de különösen az amerikai hírszerzőszervek igen aktívan dolgoznak. A dokumentumokból kitűnik, hogy Nagy kapcsolatban volt az Amerikában tartózkodó Pongrácz Gergellyel, aki a Corvin közti bandának volt a parancsnoka, jelenleg a Szabadságharcos Szövetség amerikai társelnöke, és felhívást tett közzé a „Nemzetőr” című emigráns lapban, a volt Corvinisták jelentkezésére. Pongrácz Nagyhoz írt leveléből megállapítható, hogy Nagy is a Corvin-közi ellenforradalmi csoporthoz tartozott. Nagy naplójában talált feljegyzésekben több helyen van utalás arra, hogy többször volt a rendőrségen és 957 elejétől kiképzésen vett

részt. Figyelemre méltó Gottwald és Belniák elvtársak feleségeinek elmondása, mely szerint a támadás előtti időben több rendőrt láttak gyülekezni a követség előtti parkban, ami arra mutat, hogy a rendőrség előre tudott a támadásról.

A követségre a provokáció utáni napokban sok gyalázkodó és fenyegető levelet küldtek, legtöbbit a követ címére. Nemcsak a magyar disszidensek küldtek ilyen leveleket, hanem francia, és német nyelven is érkeztek. A levelek nagy része fenyegetőző, „kinyírunk”, „megdöglesz” kifejezésekből áll, más része pedig a legocsmányabb nyelvezetben van írva. Mint érdekességet kell megemlíteni, hogy Marjai elvtárs a provokáció után egy ismeretlen személytől postán egy szép nagy kaktuszt kapott ajándékba levél kísérettel, melyben a küldött kifejezi együttérzését.

Berni tartózkodásunk idején többször tapasztaltuk, hogy ismeretlen személyek figyelik a követséget, és csak akkor mennek el a követség környékéről, amikor a szolgálatot teljesítő rendőr közeledik feléjük.

A követség dolgozói tudják, hogy a halálos sebet Nagy Veres elvtárs lövésétől kapta. A helyszíni szemle és Papp vallomása folytán ezt a rendőrség is megállapíthatta. Ez a körülmény Veres elvtárs további munkájára erősen kihat, és azzal a veszéllyel jár, hogy a disszidensek adandó alkalommal bosszút állnak rajta. Ez a veszély még fokozódik akkor, ha Veres elvtárs kiköltözik a követség épületéből, és bérházba megy lakni. Ehhez hozzájárul még a lakosság részéről tapasztalható magyarelles hangulat, semmi biztosíték nincs arra, hogy Veres elvtárs lakóhelyét el tudja konspirálni, és feltételezhető, hogy a lakosság is segítséget ad egy követségi beosztott elleni támadáshoz. Ugyanez vonatkozik, ha bár kisebb mértékben a lövöldözésben résztvevő többi elvtársra is.

A jelenlegi követségi épület egy esetleges támadáskor a legminimálisabb élet és anyagi biztonságot sem nyújt. Az épületnek több sebezhető pontja van. A garázs felől, a telekről és a pincén át könnyű a behatolás. Ezen kívül az épület rendkívül tűzveszélyes, az emeleti rész teljesen fából készült, és egy benzines üveg is elég ahhoz, hogy felgyújtják. Tűz oltása egyszerűen lehetetlen. Az épületben elhelyezett két garázsban két gépkocsi áll tele benzinnel, ami fokozza a tűzveszélyt. Ebben az épületben a most meglévő igen gyenge biztonság még komoly anyagi befektetéssel sem fokozható.

A hatékony biztonság megteremtése érdekében javasoljuk a jelenlegi követségi irodának a követi villába való áthelyezését. Ez az épület egy két emeletes villa, amely a jelenlegi irodaépülettől kb. 30 m-re fekszik. A földszinti rész a követi dolgozószobát és a reprezentációs helységeket foglalja magában. Az első emelet a követi lakásból és két vendégszobából áll. A második emeleten a rejtjelző és a rádiós lakása, valamint a rádiószoba van elhelyezve. A pince helységben, amelynek a Friedrich str-i része földszintnek számít, van elhelyezve a hivatalsegéd lakása.

A követség átköltöztetésével a földszinten lévő követi dolgozószoba és a reprezentációs helységek változatlanul maradnak e célra. Az első emeleten lévő hat szobában be lehet rendezni az irodahelységeket, ahol a követség jelenlegi létszáma kényelmesen elhelyezhető, szükség esetén elválasztással még két szobát nyerhetünk. Ugyancsak az első emeleten lehet elhelyezni a TÜK (titkos ügyiratkezelés), az ügyeletes és a rejtjelző szobát. A pincében a jelenlegi hivatalsegéd lakásában helyezhető el a konzuli fogadószoba, amely e célra kitűnően megfelel, mivel a követségi irodáktól el lehet különíteni, és távol lehet tartani a disszidenseket. Második emeleten kevés átalakítással a hivatalsegéd részére lehet lakást biztosítani. Az áthelyezés kedvezőbb körülményeket teremt a védekezésre, mivel az épületben állandó legkevesebb 3 család tartózkodik. Előnyös abból a szempontból is, hogy az épülettel szembeni oldalon közel vannak a lakóházak, így egy esetleges támadást a rendőrség inkább megakadályoz, mivel ilyen esetben a helyi lakosság életbiztonsága is veszélyeztetve van. Az áthelyezés nem jelent nagy valuta kiadást, mivel a követi villa biztonságossá tétele (rácsok, vaspaletták) forint kiadással itthon megoldható. Legnagyobb anyagi befektetést egy követi villa kibérlése

jelenti, ami részben megtérül azzal, hogy a jelenlegi követségi épületben a kereskedelmi kirendeltség elhelyezhető. A kirendeltség áthelyezésével felszabaduló lakás, pedig követségi beosztott részére felhasználható. Az utóbbi azért is figyelemre méltó, mivel tapasztalatok szerint a Nagy Imre ügy után, de még inkább a provokáció utáni időben a magyar követségi beosztottaknak nem szívesen adnak ki lakást.

Kint tartózkodásunk alkalmával követ elvtárssal egyetértésben az alábbi biztonsági intézkedéseket vezettük be:

Rendkívüli állapotok idejére két személy tart szolgálatot, akik közül az egyik állandóan ébren van.

Felhívtuk az elvtársak figyelmét, hogy az utcán egyedül ne járjanak és kerüljék azokat a helyeket, ahol provokáció veszélye fennáll.

Félfogadások idején a fogadószobában egyszerre csak egy férfi mehet be, és a feleket állandóan szemmel tartják.

Kidolgoztattunk egy fegyverhasználati szabályzatot.

Javaslat:

A követ elvtárssal történt beszélgetés alapján és a rendelkezésre álló dokumentációk figyelembevételével, javasoljuk, hogy a jövőben ne kimondottan Svájc ellenes cikkek jelenjenek meg a sajtóban, hanem a berni eseményeket hozzák kapcsolatba a nyugati országok, elsősorban az Amerikai Egyesült Államok Magyarország ellen irányuló tevékenységével. Alkalmasnak látszik sajtóban való felhasználásra Klejka Lászlóné esete, ami akkor lehet aktuális, ha férje is hazatér.

A sajtóban megjelent cikkek ne általános kérdéseket vessenek fel, hanem folyamatosan, a birtokunkban lévő dokumentumok felhasználásával állítsák össze a cikkeket. Az is kívánatos volna, ha lehetőleg több újságíró tollából jelenjenek meg az írások.

Hiányossága volt a sajtókampánynak, hogy az illetékes szerveink nem kérték fel a baráti országok sajtóorgánumait cikkírássra, éppen ezért a baráti országok sajtója keveset foglalkozott a berni provokációval, amiből a svájci hatóságok arra következtettek, hogy nincs egyértelmű vélemény a szocialista országok között ebben a kérdésben. Különösen nagy jelentősége van a kínai sajtó állásfoglalásának, mivel Svájcban Kínának kereskedelmi vonatkozásban nagy tekintélye van, a svájciak igen érdekeltek a Kínával folytatandó kereskedelemben.

A budapesti svájci követség elleni tüntetés a jelenlegi szituációban nem látszik célravezetőnek, de helyes volna, ha egy tüntetés megszervezésére előkészületeket tennénk arra az esetre, ha a svájci hatóságok magatartásából kifolyólag ez szükségessé válik.

Javasoljuk, hogy a követségi irodaépület áthelyezését még október 23-a előtt fejezzük be, mivel az évforduló alkalmával várható, hogy a disszidensek nagyobb arányú akciót hajtanak végre a követség ellen.

Tekintettel arra, hogy a svájci hatóságok tudják, így a disszidensek tudomására is jut, hogy kik vettek részt fegyveresen a banditák elleni harcban, ezeknek az elvtársaknak hosszabb ideig való kint hagyása saját életük és biztonságuk szempontjából igen veszélyes, javasoljuk fokozott leváltásukat, elsőként Veres elvtárs hazahívását, mivel könnyen köztudomássá válhat, hogy Nagyot Veres elvtárs lövedéke sebesítette meg.

Javasoljuk, hogy a legközelebbi futárral a követség részére még egy géppisztolyt küldjünk ki, mivel a követi villa az átköltözés végrehajtásáig nincs megfelelően biztosítva. Javasoljuk továbbá, hogy a berni követség elleni provokáció tapasztalatai alapján vizsgáljuk felül az összes kapitalista országokban lévő követségeink biztonsági helyzetét,

és tegyük meg a szükséges intézkedéseket. Legsürgősebben a követségek megfelelő fegyverzettel való ellátását kell biztosítani.

Csécsei Kálmán r. őrgy.

[ÁBTL 3.2.4. K-84/1. 31–37. Géppel írt szöveg, Csécsei Kálmán rendőr őrnagy aláírásával. A dokumentum fejlécén az alábbi kézzel írt szöveg olvasható: „Galambos ezredes et! A megszerzett dokumentumok feldolgozását a társ alosztály végzi. Elkészülése után felhasználásra illetékes osztálynak átadjuk. A két bandita itthoni feldolgozását megkezdtük. A jelentésben lévő javaslatokkal egyetérték. Sürgősnek tartom Veres et. hazahívását, de meg kell gondolni a többi et-ak helyzetét is. VIII. 27. Tóth őrnagy”. A kurzívval szedett szövegrészeket a dokumentumon áthúzták.]

5. Tóth Pál rendőr őrnagy jelentése Nagy Sándor dokumentumainak értékeléséről, 1958. szeptember 3.

Belügyminisztérium
II/3. osztály

Szigorúan titkos!

63/8-719/58¹⁸

J e l e n t é s
Budapest, 1958. szeptember 3.

Nagy Sándor – a berni magyar követség elleni fegyveres támadás egyik tagja – birtokunkba került dokumentumainak értékelése.

A berni banditatámadás során birtokunkba kerültek Nagy Sándor néhány irata, amelyek bizonyos tájékoztatást nyújtanak nevezett személyére, kapcsolataira és a támadás előkészítésére. Az okmányok a következők:

- 1.) Nagy Sándor kézzel írt naplója – egy 1957-es naptárban – 1958. január 5-től, augusztus 15-ig.
- 2.) Pongrácz Gergely géppel írott levele Nagy Sándorhoz.
- 3.) Szabó Lóránd levele Nagy Sándorhoz.
- 4.) Csöpi nevű személy levele Nagy Sándorhoz.
- 5.) Rendőrségi feljegyzés Nagy Sándor 1958. jan. 23-án a berni kantonrendőrségen történt kihallgatása alkalmával nála talált levelekről és jegyzetekről.
- 6.) A svájci rendőrség helyszínen felvett jegyzőkönyve.

1.) Ezekből a dokumentumokból megállapítható, hogy Nagy Sándor rendkívül széles kapcsolatokkal rendelkezett mind külföldön, mind Magyarországon. Megállapítható kapcsolatainak száma közel 60. Ezeknek a túlnyomó többsége külföldön – főleg Svájcban – élő emigráns és disszidens magyar, kisebb részben hazai és külföldi állampolgárságú személy.

Szorosabb baráti köre disszidens fiatalokból tevődött össze, akik az ellenforradalom leverése után szöktek nyugatra. Tágabb ismeretségi körében pedig szerepel Pongrácz Gergely volt Corvin-közi ellenforradalmár parancsnok, Dr. Szánkási Ferenc a General Motors amerikai cég berni képviselőjének vezetője, Szilágyiné, a berni Arbeitsamt

(Munkahivatal) alkalmazottja, Dosztal Helén az Ungarhilfe szervezetnél, aki egyben a berni kantonrendőrség idegenellenőrző szekciójánál tolmács.

2.) Megállapítható, hogy legközvetlenebb barátja Papp Endre volt, akihez igen bizalmas viszony fűzte. Gyakran találkozott Pappal, s ilyenkor a késő éjszakai órákba nyúló beszélgetést folytattak. Ezek a találkozások – bár augusztus 15-ig több mint 40 esetben történt – és a megbeszélések, szinte ki vannak emelve a naplóban, mint amelyeknek komoly jelentőségük van. Több esetben pénzt kap Paptól és ezt nem úgy említi, hogy kölcsönkéri, vagy kölcsönnapja, hanem pl. febr. 1-jén: „Endre megjött, hozott pénzt...”, vagy jún. 6-án: „Este Endre 7. 30 körül jön, várom, hoz pénzt is”, vagyis mintegy elvégzett munkáért járó fizetést, vagy előleget. Pappal együtt járnak Bernbe, ahol szemrevételezik a magyar követséget, fényképezést folytatnak a követség előtt.

3.) [...] ¹⁹ Barátai hozzá hasonló elemek, akiről leírja, hogy autólopással gyanúsítható, vagy rendőrségi ügye van. Ez az életmód jelentősen közrejátszott abban, hogy több esetben volt a rendőrségen, mint január 23-án, február 12-én, 14-én, 26-án, március 3-án. Január 23-án pl. két nyomozó és tolmács jött érte 10 h-kor és délig volt a rendőrségen. Naplójában erről többet nem ír, de a birtokunkban levő rendőrségi feljegyzésekből kitűnik, hogy ez alkalommal kihallgatták és nála lévő különböző leveleket, névsorokat, címekeket és jegyzeteket foglaltak le. Február 12-én késő éjszaka, ismeretlen okból ment a rendőrségre „Megkértem őket reggel, telefonáljanak a kantonrendőrségre”. Február 14-én naplójában az van: „Stadt policeien fizettem 26. 50 Frk. Fényképet megkaptam az igazolvánnyal.” Február 26-án ismét hivatták a rendőrségre, naplója szerint: „Mári (vagy Mari) ügy kihallgatás. Egy 100 % Győrit kell szerezni. Dudás címét odaadtam. Erdélyi levelét szintén átadtam.” Igen érdekes, hogy rendőrségi ügyeiről egyáltalán nem nyugtalan hangon ír, sőt inkább olyan a hang, mintha velük együttműködne.

4.) A naplóból világosan kitűnik, hogy Nagy Sándor és Papp Endre a Magyar Népköztársasággal szemben ellenséges magatartásúak. Ezt igazolja Pongrácz Gergely Nagyhoz írott válaszlevele, amelyből kitűnik, hogy Nagy az elsők között jelentkezett Pongrácz azon nyílt – a Nemzetőr c. emigráns lapban is megjelent – felhívására, hogy a „Corvin-közben harcolók” jelentkezzenek összeírásra. Nagy ennek eleget téve – amely azt bizonyítja, hogy az ellenforradalom legvadabb csoportjához tartozott – egyidejűleg említést tett, bizonyos általunk nem ismert adatokról, amelyek iránt Pongrácz élénken érdeklődik, mert levelében felszólítja Nagyot, hogy „a legközelebbi leveledben az említett adatokat juttasd el hozzám, szükségem van rájuk”. Ugyanakkor felszólítja Nagyot, hogy fényképet küldjön magáról, valamint, hogy az általa ismert corvinistákról készítsen jellemzést.

Ellenséges magatartásukat bizonyítja továbbá a követség elleni fegyveres támadásuk. A dokumentumokból kitűnik, hogy Nagy és Papp már hosszú idő óta tervezték és készítették elő a Magyar Népköztársaság ellen irányuló ellenséges akciójukat. Az akció komolysága, veszélyessége, s bizonyos körülmények arra mutatnak, hogy nem kizárólag a két személy akciójáról van szó, hanem ők csak végrehajtó figurák voltak az ügyben.

Feltűnő olyan személyek és szervek említése a naplójában, akik és amelyek amerikai szolgálatban kifejtett tevékenysége nyilvánvaló és ilyen körülmények között a két bandita cselekményének irányítóira is fény derül.

Nagy áprilisban – naplója szerint – elhagyta munkahelyét, egy bieli cukrászdát és a General Motors amerikai cég helyi kirendeltségéhez ment dolgozni. A cég svájci kirendeltségének vezetője Dr. Szánkási Ferenc, aki adataink szerint pécsi származású, rokonsága él Pécsen. Igen érdekes, hogy miután ehhez a céghez belépett, fegyvert vásárolt, feltűnően gyakorivá válik Papp Endrével való találkozása, vele a késő éjszakai órákba nyúló beszélgetéseket folytat, amelyeket naplójában észrevehetően kiemel, mint amelyek komoly jelentőségük van. Ettől az időtől kezdve kimutathatóan megnő Bernbe

utazásának száma, ahova mindig elkíséri Papp is. Naplójából kitűnik, hogy ezen utazásainak a célja a magyar követség külső szemrevételezése, figyelése. Május 24-én naplójában ez áll: „Bernbe utaztunk, Endre a magyar hivatalba”. Augusztus 10-én együtt volt Pappal és „este újra beszélgettünk a magyar követségi dologról”. Augusztus 12-én pedig: „Endre nem ment be dolgozni, Bernben volt a magyar követségen. Beszélgetett velük.”

Figyelemre méltó, hogy kapcsolatban állt az Ungarhilfe (Magyar Segély) nevű szervezettel is. Ismert tény, hogy az ellenforradalom idején a svájci segélyszervezetek nagyarányú támogatást nyújtottak az ellenforradalmároknak, majd az ellenforradalmi erők szétverése után újabb szervezkedések, fegyveres akciók előkészítéséhez. Az is ismeretes, hogy a svájci segélyszervezetek ezen tevékenysége mögött az amerikai imperialisták álltak. Itt kapcsolata egy Dosztál Helén nevű nő volt, aki egyben a berni kantonrendőrség idegenellenőrzési szekciójának is tolmácsa volt.

Végül kapcsolatai között szerepel bizonyos Galambos - Győr. Adataink szerint ismert egy Galambos Ireneus Ferenc nevű pap, aki Győrben az ellenforradalom idején a „Nemzeti Tanács” tagja volt. Az ellenforradalom után nyugatra szökött, s a disszidens fiatalok között folytat ellenünk irányuló ellenséges tevékenységet. Galambos adataink szerint szoros kapcsolatot tart fenn a Szabad Európa Rádióval és levelezései arra mutatnak, hogy kémtevékenységet folytat hazánk ellen müncheni fedőcímen keresztül a SZER részére. Ezzel kapcsolatban igen érdekes, hogy Nagy július 26-tól, augusztus 11-ig szabadságon volt. Szabadsága egy részét – naplója szerint – Nyugat-Németországban töltötte. Hogy Nyugat-Németországba megy, ezt közölte egyik barátnőjével, figyelmeztetve őt arra, hogy ha kérdezik, semmi körülmények között ne mondja meg, hogy Nyugat-Németországban van, hanem mindenkivel azt közölje, hogy Olaszországban tölti szabadságát.

Páter Galambos megállapíthatóan amerikai érdekeket szolgáló tevékenysége, az hogy őt ismerte Nagy, Galambos tartózkodási helye és hogy Nagy titokban utazott Nyugat-Németországba 4 napra, a General Motors amerikai cégnél való alkalmaztatása, s ott rövid 3 hónap után két hét szabadság elnyerése, az Ungarhilfevel való kapcsolata, s végül ezen amerikai képviselőkkel kialakult kapcsolata után egy akcióra történő előkészületek (fegyvervásárlás, a követség többszöri külső és belső szemrevételezése) arra mutatnak, hogy a banditatámadás mögött az USA aknamunkát kifejtő szervezeti vannak.

A dokumentumokból szűkszavú adatok arra mutatnak, hogy Nagy és Papp a svájci rendőrséggel is kapcsolatban állott. Erre utal, hogy több esetben kihallgatták, Nagy többször maga ment a rendőrségre, s olyan naplóbejegyzések, hogy „egy 100 %-os győrit kell szerezni, megadtam Dudás címét. Erdélyi levelét is átadtam”, valamint a követség előtt történt fényképezések. Ennek alapján, továbbá annak, hogy Dosztál Helén a svájci rendőrség tolmácsa, egyben az Ungarhilfe alkalmazottja, amely szervvel, Nagy kapcsolatban állott, valószínű, hogy a svájci rendőrségnek volt bizonyos tudomása az akcióról, de nem vett arról tudomást.

A dokumentumok alapján megállapítható, hogy Nagy és Papp feladata az volt, hogy okmányokat szerezzenek a követségről. Itt kell említenünk, hogy az utóbbi időben több adatunk azt mutatja, hogy éppen az amerikai hírszerzőszervek részéről mutatkozik határozott törekvés a követségeinkre való beépülés céljából. Hogy tervüket megvalósíthassák, megismerjék a követség belső elrendezését is, Papp augusztus 12-én bement a követségre az alábbi legendával: Kereste a sajtóosztály vezetőjét, majd mivel Szatmári nevű követségi alkalmazott fogadta, azt az ajánlatot tette neki, hogy „önöknek van pénzük, nekem valami más, üzletet köthetnénk”. Hogy Papp valóban járt a követségen igazolja Nagy augusztus 12-i naplóbejegyzése is.

Ezek után került sor augusztus 16-án a támadásra, miután megismerték külső és belső szemrevételezéssel a követség biztosítását, félforgalmát, a félfogadás rendjét, a követség épületének belső rendjét.

Lehel Artur r. ezds.
alosztályvezető

Moró István r. alez.
osztályvezető

Készült. 5 pld.
Kapja: 1 pld. Galambos ezds-et.
1 pld. II/2 oszt.
1 pld. BM Tanulmányi O.
1 pld. Alosztályok
1 pld. Nyttó.

K: HR/BE.

[ÁBTL 3.2.4. K-84/1. 61–64. Géppel írt szöveg, Tóth Pál rendőr őrnagy osztályvezető helyettes aláírásával.]

6. Jelentés Papp Endrének a szüleihez írt leveléről, 1958. október 23.

BELÜGYMINISZTERIUM
II/13. Osztály²⁰

SZIGORÚAN TITKOS!

73-2/320

Tárgy: Papp Endre – Bern

J e l e n t é s
Budapest, 1958. október 23.

1958. október 22-én a délutáni órákban birtokunkba került egy berni feladású, Kancsal Ferenc [...] ²¹ címre feladott levél. A levél írója – feltételezésünk szerint – Papp Endre, a berni magyar követség ellen végrehajtott merénylet egyik életben maradt tagja.

A feladó kéri a címzettet, hogy mellékelt levelét juttassák el szüleinek, valamint őszintén számoljanak be levelükben a berni magyar követség elleni merénylet itthoni visszhangjáról. Felhívja még a címzett figyelmét, hogy e leveléről senkinek ne tegyen említést.

Papp Endre a szüleinek írt levelében többek között ezeket közli:

„...Egy pillanatig se higgyétek azt, hogy esetleg egy nyugati szervezet szolgálatába álok és ennek utasítására cselekedtem. A bosszú gondolata vezetett bennünket Nagy I. és Maléter halála miatt. A világ lassan elfelejtkezik a magyarokról. A mi feladatunk, hogy néha eszükbe juttassuk, „Magyarország még béklyókban szenved”. A mi figyelmeztetésünk egy kicsit radikális volt...”

Majd szülei iránt érdeklődik, nem esett-e bántódásuk itthon miatta. Kéri, levelét égessék el. Közli, hogy miatta ne aggódjanak, egészséges, jelenleg „üdül”. Mint írja, az ottani börtönök, és az itteniek között igen nagy különbség van.

„...Úgyhogy egyáltalán ne gondoljatok kínzókamrákra és ehhez hasonló „szocialista kedvezményekre”...”

Közli még, hogy tárgyalásának időpontját még nem tudja, de ügyének védelmét „...Svájc leghíresebb két ügyvédje vállalta...” Bízik abban, hogy nem kap nagyon szigorú ítéletet. A továbbiakban bocsánatot kér szüleitől, hogy gondot és bánatot okozott tetteivel. Kéri,

hogy válaszlevelüket szülei más faluban adják fel, miután feltételezi, hogy szülei eddigi leveleit azért nem kapta meg, mivel a cenzúra nem engedte tovább.

Papp Endre levelét így zárja:

„...Sajnos bővebbet nem írhatok...De majd talán később mindenről részletesen beszámolhatok...”

A levél végén feltüntetett címe: Pius Studhalter, Bern, Tauben str. 4. Sweiz

Megjegyzés: Az anyag eredeti példányát jelentésünk másodpéldányához csatolva megküldjük a BM. II/3. Osztályának.

Hidegkuti Károly
r. őrgy.
osztályvezető

Szalay Zoltánné
r. hdgy.

Felterjesztem: R a j n a i r. alezredes elvtárs!

Készült: 4 pld-ban

Tartalmaz: 2 lapoldalt

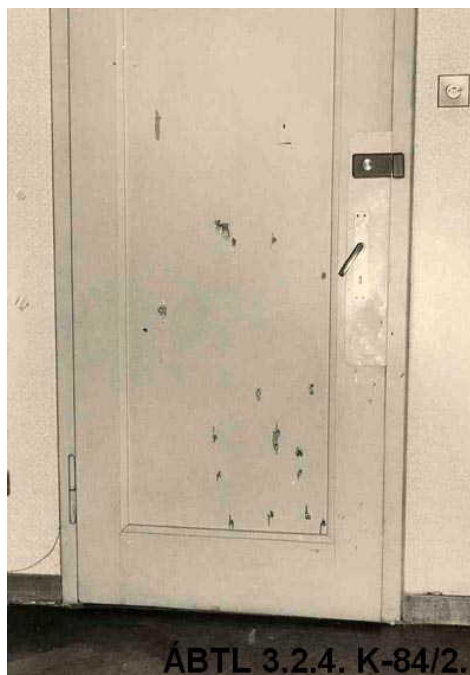
Kapják: 1 pld. II/3. Oszt.

1 pld. Közp. Táj.

1 pld. II/13. Oszt.

[*ÁBTL 3.2.5. O-8-128. 28–29. Géppel írt szöveg, a dokumentumon az alábbi szöveg olvasható: „Feljegyzés. Papp Endrére vonatkozó részletes anyag a „Berni követségünk elleni provokáció I.” c. kutató dossziében szerepel. A dosszié az irattárban K-3420 számon található. Bp. 1959. VIII. 25.”]*

7. Helyszínelési fotók: lövedéknyomok a követségen

[*ÁBTL 3.2.4. K-84/2. Fekete-fehér pozitív, 130x180 mm]*

10. Fényképillusztrációk a *Schweitzer Illustrierte Zeitung* 1958. augusztus 18-i számából: Marjai József Kurt Kessivel beszélget, Papp Endrét elkísérik a svájci nyomozók

Und anderthalb Stunden dauert die wilde Schießerei im Innern des Konzeipabüdes. Immer wieder erscheinen Mitglieder der Gestapo an den vergitterten Fenstern und nehmen Fühlung mit der Polizei auf. Hier spricht sich der ungarische Gesandte, Minister Marjál, mit dem bayer. Kriminalkommissar, Kurt Kossá.

ABTL 3.2.4. K-84/2.

David Papp versucht Katz vor seiner Parteibasis zu retten, doch gelang es Kommissar Katz, Lammacher-Katz zu
zu von diesem Verfahren abzurufen und zur Ladung zu öffnen. Hier wird der 1999. Unter, der von Gerichte mit einem
sicherhaft hatte, um ermittelt zu werden, von der Polizei

ABTL 3.2.4. K-84/2.

[ÁBTL 3.2.4. K-84/2.]

¹ ÁBTL 3.2.4. K-84/2. A svájci magyar követség elleni támadás 4.

² *Die Woche*, 1958. augusztus 24. 20–21., *Schweizer Illustrierte Zeitung*, 1958. augusztus 18. 25–27., *L'Illustré*, 1958. augusztus 21. 21.

³ Mivel a Svájcban élő magyar emigránsok száma a forradalom leverését követően jelentős mértékben megnőtt, ezért a BM Politikai Nyomozó Főosztály hírszerző osztálya (II/5.) 1958 áprilisában a svájci emigrációs csoportok, személyek tevékenységének figyelemmel kísérése, ellenőrzése, ellenséges tevékenységük felderítése és megakadályozása érdekében „Svájci Magyar Emigráció” című objektum dossziét nyitott. ÁBTL 3.2.5. O-8-95/1-5. Hozzávetőleges adatokkal egy 1959. márciusi jelentés szolgál, amely szerint Svájc 1958 végéig összesen 13766 menekültet fogadott be. Svájcból 1117-en Ausztráliába, 624-en más nyugat európai országokba emigráltak. 1956 óta 328 gyerekszülés és 54 elhalálozás történt, 1437-en, pedig hazaértek Magyarországra. A svájci hatóságok által kimutatott statisztikai adatok szerint 1958. december 31-én 10534 magyarországi menekült tartózkodott Svájcban. A „rég” emigrációra vonatkozóan nem tartalmazott a jelentés adatokat. ÁBTL 3.2.5. O-8-95/1. Svájci Magyar Emigráció 58–59.

⁴ Bővebben: Gazdag Ferenc: A kommunista típusú konszolidáció szovjet modellje és a magyar 1956, nemzetközi aspektusok. In: Huszár Tibor–Szabó János: Restauráció vagy kiigazítás. A kádári represszió intézményesülése 1956–1962. Zrínyi Kiadó, 1999. 7–42. Az ENSZ-hez Magyarország csak 1955-ben csatlakozott, amikor egy „csomagmegoldás” keretében egyidejűleg 16 új tagállamot vettek fel. Uo. 23.

⁵ ÁBTL 1.11.4. 312-274/2000. 2–8.

⁶ ÁBTL 3.2.5. O-8-95/1. Svájci Magyar Emigráció 80–82.

⁷ ÁBTL 3.2.4. K-84/1. A svájci magyar követség elleni támadás 22.o.

⁸ Az archivált személyi, csoport, figyelő, körözési, objektum, rendkívüli esemény, illetve az ellenőrző dosszié összefoglaló neve.

⁹ Papp Endre 1959. augusztus 15-én szabadult. Ekkor a svájci Külügyminisztérium rendőri készülséget rendelt el a berni magyar követség elé, de semmilyen atrocitás nem történt. Később Pappnak – egyetemi tanulmányainak folytatása céljából – az egyik berni egyetemen ajánlottak fel helyet. ÁBTL 3.2.5. O-8-95/1. Svájci Magyar Emigráció 21–22.

¹⁰ A következő kézzel írt kiegészítés olvasható a dokumentumon: „ezalatt Marjai követ”

¹¹ A következő kézzel írt kiegészítés olvasható a dokumentumon: „a követség épületébe”

¹² A következő kézzel írt kiegészítés olvasható a dokumentumon: „fél”

¹³ A következő kézzel írt kiegészítés olvasható a dokumentumon: „felszólította”

¹⁴ A következő kézzel írt szöveg olvasható a dokumentumon: „Erre nem került sor.”

¹⁵ A személyes adatok közlésétől eltekintek.

¹⁶ Jelen dossziében a hivatkozott jelentés nem található.

¹⁷ A BM Politikai Nyomozó Főosztályának hírszerző osztálya.

¹⁸ Kézzel írt.

¹⁹ A különleges adatokat tartalmazó részt nem közlöm.

²⁰ A BM Politikai Nyomozó Főosztályának a postai küldemények operatív ellenőrzését végző osztálya.

²¹ A pontos cím közlésétől eltekintek.